
Evropska unija dvajset let kasneje

Matej Avbelj

Letošnje poletje je slovenska država praznovala trideseto obletnico svojega obstoja. Ta je bila obeležena na že dolgo znani in preizkušeni način. Z mešanico ponosa, političnih preprirov, kulturnobojnih razpok ter z veliko kapljo pelina kot posledico preštevilnih zamujenih priložnosti. Vendar pa je bilo tokratno praznovanje še nekoliko bolj posebno kot leta poprej. Sovpadalo je z usihanjem največje javno zdravstvene krize zadnjih desetletij, ki je na slovenskem življu in njegovih institucijah očitno pustila globoke posledice. Te so prej omenjene tranzicijske patologije še zaostriale. Druga novost pa je bila ta, da je tokratno praznovanje v kontekstu pozno epidemijske politične histerije sovpadlo še s predsedovanjem Slovenije Svetu EU. To se je izkazalo kot odlična priložnost, da se domače politične spopade izvozi še na mednarodno prizorišče: v zavezniške medije, prijateljske civilnodružbene organizacije ter, seveda, na evropski politični parket. Vse ne zato, da bi objektivne probleme slovenske države reflektirali tudi od zunaj in jih tako čim prej odpravili, ampak za to da bi določena politična stran dobila še enega aduta več v svojem nacionalnem političnem boju. Presenetljivo je, kako zelo preprosto, mestoma pa tudi z entuziazmom, se je evropska politična elita dala potegniti v ta podalpski politični komplot.

Po skoraj dvajsetih letih slovenskega članstva v EU se pred našimi očmi odvija tudi preobrazba odnosov med EU in Slovenijo. To razmerje je bilo zgodovinsko gledano prikazovano kot idilično. Ko so bile odstranjene politične prepreke v pristopnem procesu, je Slovenija veljala in obveljala za najboljšo učenko. Od Evra do Schengna, spoštovanja EU *acquisa*, vselej smo bili na prvem mestu med novimi državami članicami. Z ekonomsko krizo po letu 2009 pa je prišlo do zasuka. Še naprej smo obdržali vodilno mesto, a tokrat med tistimi, ki jih je kriza najbolj prizadela. Izkazalo

---

se je, da specifična oblika državnega kapitalizma in domačijske demokracije, utemeljene na nacionalnem interesu Sloveniji ni zagotovila prepotrebne politične in ekonomske odpornosti, ampak jo je, nasprotno, izpostavila velikim tveganjem gospodarskega, posledično pa tudi političnega in zares vsakršnega nazadovanja. Ko je do tega prišlo in ko je Bruselj zahteval red, spoštovanje EU pravil, ki so terjala tudi mnogo preveč zapoznelo privatizacijo, s tem pa zlom določenih ekonomskih elit, so se v Sloveniji prvič spet pojavile jugoslovanske zastave, post-komunistična levica pa je na svojih mitingih ploskala onim, ki so Evropo zmerjali z bando kravatarsko. EU se na to ni preveč ozirala, ali pa se sploh ni. Kot je tudi povsem spregledala systemske kršitve pravne države v obliki celega desetletja trajajočega protiustavnega kazenskega procesa proti enemu najvidnejših politikov, ki je nepovratno zaznamoval tudi že tako ali tako nizko kakovost slovenske demokracije.

Danes pa je vse drugače. Z marcem 2020, ko je prišlo do spremembe oblasti, je bila slovenska zgodba o uspehu končana. Začela se je diktatura po Madžarskem in Poljskem vzoru. Ena od strank je postala slovenski FIDESZ. Poprej povsem objektivni in neodvisni mediji so se znašli pod nezaslišanimi napadi oblasti. Enako velja tudi za neodvisno sodstvo in tožilstvo ter sploh vse ostale nadzorne institucije. Stvari so šle celo tako daleč, da se podpredsednik Evropske komisije ni želel niti postaviti na skupinsko fotografijo s slovenskim predsednikom vlade. Pa čeprav so evropski institucionalni dostojanstveniki v preteklosti že neštetokrat z ramo ob rami stali pred objektivni tudi z največjimi svetovnimi diktatorji. Razmere v Sloveniji, tako je spoznanje, ki veje iz danes prevladujočega (inter)nacionalnega narativa o Sloveniji so pač tako zaostrene z vidika vladavine prava in demokracije, da je ukrepanje nujno, sicer bomo kmalu dosegli točko, na kateri ne bo več povratka. O tem so svarili protestniki že pred nastopom te vlade in končno jim je pri tem s povabilom na politično manifestacijo pred sam Evropski parlament pritrčila vsaj ena od evropskih političnih skupin.

Toda, akademska distanca in intelektualna poštenost nam narokujeta kritično spoznanje, da niti prvi niti drugi narativ nista bila nikdar prepričljiva in še manj opisno natančna predstava dejanskega stanja v deželi, kjer bo vedno vse po starem. Slovenija ni bila nikdar zgodba o uspehu. Zaradi specifične t.i. mehke tranzicije ji je pod streho formalne demokracije in vladavine prava v 21. stoletje uspelo pretihotapiti preštevilne patološke pridobitve

totalitarnega sistema. Prav tako danes objektivno, če ste količkaj intelektualno pošteni in se niste v celoti prepustili ideološki blaznosti, Slovenije ni mogoče opisovati kot avtoritarnega političnega sistema po Orbanovem vzoru. Da, Republika Slovenija ima številne podedovane probleme iz preteklosti ter je priča političnemu zasuku v populistično desno smer v tistem delu političnega prostora, ki je znan pod imenom slovenska pomlad od nekdanj stavil na evropsko normalnost. Tega je zdaj, tako se zdi, iz najrazličnejših subjektivnih in objektivnih razlogov mnogo manj kot nekoč. Diktatura pa kljub vsemu še vedno nismo in levi orbanizem še vedno z naskokom vodi pred desnim orbanizmom. Boj med njima je dodobra izpraznil sredino, kot tisto polje zavestnega iskanja političnih kompromisov in družbene normalnosti na Slovenskem.

Obenem pa je treba priznati, da se je vsaj v praksi spremenila tudi evropska normalnost. Vrednote EU, vtisnjene v temeljni kamen evropske zgradbe, ki ga pooseblja 2. člene Pogodbe o EU, ostajajo nespremenjene in večne. Sprememba politične paradigme iz političnega liberalizma v neliberalno demokracijo, ki jo je sprožila aktualna madžarska oblast, pa je sprožila pravi kulturni boj. Vanj so se vpletle vse politične strani. Zmerna levica in desnica sta se radikalizirali v iskanju svojega prostora pod evropskim političnim soncem. S politizacijo EU se, v nasprotju s pričakovanji, EU demokratični primanjkljaj ni zmanjšal, ampak so se, nasprotno, poglobile politične razlike in vrednostne razpoke znotraj integracije. Zlasti ko gre za manjše in zato šibkejše države članice, se EU politična elita brez zadržkov vmešava tudi v notranje politične spopade, ne da bi pri tem imela pred očmi celovito sliko nacionalnega konteksta, morebiti pa je ta, kar je še slabše, sploh ne zanima.

Skoraj dvajset let po slovenskem vstopu v EU je tako prišel čas streznitve. Očitno je, da EU sama po sebi ne bo garant ali katalizator kakovostne preobrazbe Slovenije v resnično pravno in demokratično državo. Tudi EU, njeni politiki, institucionalni igralci ter ustvarjalci javnega mnenja so samo ljudje iz krvi in mesa, s svojimi interesi, političnimi in drugimi cilji. Tudi EU je torej politična žival, ki zna igrati tudi samo kratkoročno politično igro v zanemarjenju dolgoročnih posledic. To je slabo. Sploh v obdobju, ko naj bi EU, države članice, državljanke in državljani aktivno razpravljali o svoji novi in skupni evropski prihodnosti. Namesto tega nekateri voditelji izkoriščajo nevralgične točke v družbi in z diskriminacijo družbenih manjšin še naprej netijo kulturnobojne teme. Deli-

jo, zato da nam laže vladajo. Kako v tem kontekstu porušenega medsebojnega zaupanja zgraditi nedržavno evropsko federacijo, znotraj pluralno in navzven enotno, ki bo lahko eden vodilnih geo-strateških igralcev v hitro spreminjajočem se svetu žal ostaja vprašanje, ki je vse bolj odrinjeno na rob. Ali pa nanj morebiti sploh ni več mogoče najti odgovora. Vsaj skupnega ne. Dve desetletji po tem, ko se je Slovenija pridružila Evropski uniji, ta torej stoji pred izzivi, ki so fascinantni v intelektualnem, a povsem nezavidljivi v političnem smislu.